

Olika världar av internationalisering – en jämförande studie av internationella influenser och utbyten i svensk skola 1950–2000

Andreas Nordin

DIFFERENT WORLDS OF INTERNATIONALISATION – A COMPARATIVE STUDY OF INTERNATIONAL INFLUENCES AND EXCHANGES IN SWEDISH SCHOOL 1950-2000. The aim of this article is to contribute to a deeper understanding of the internationalisation of the Swedish school, seen from a municipal level. The paper draws on an examination of local school policy in two Swedish municipalities between 1950-2000 from a historical curriculum theory perspective, taking into account the socio-historical context of schooling, including school politics, school administration and school practice. The international influences and exchange within the two municipality cases has been traced by searching for educational efforts that include international elements such as introducing new subjects, programmes, immigrant education, study trips abroad and/or conferences. The result shows that the Swedish school has been subject to transnational exchange long before entering the 'era of globalisation'. It also shows that the extent and the forms of transnational exchange differ radically between municipalities, which in this paper are discussed in terms of 'different worlds of internationalisation'.

Keywords: municipality, school reform, internationalisation, education policy, curriculum theory.

Inledning

Efter andra världskrigets slut inleddes en period i Sverige av omfattande reformarbete¹. Det redan påbörjade folkhemsbygget tog ny fart genom

Andreas Nordin är lektor i Pedagogik vid Institutionen för Pedagogik, Linné-universitetet, Pelarplatsen, 351 95 Växjö. E-post: andreas.nordin@lnu.se

det så kallade "efterkrigsprogrammets" strävan efter att åstadkomma en mer rättvis fördelning av samhällets överskott, full sysselsättning och en så kallad ekonomisk demokrati. Den ekonomiska expansionen vid den här tiden medförde ett ökat behov av arbetskraft vilket innebar att de tidigare oavlönade hemarbetande kvinnorna började söka sig till industrin samt att det öppnades upp för en betydande arbetskraftsinvandring. Främst handlade det om arbetskraft från de nordiska grannländerna och då särskilt från Finland, men även från dåvarande Jugoslavien och Italien kom det ofta välutbildade verkstadsarbetare för att arbeta inom den svenska industrin.

Under denna period ritas också Sveriges administrativa karta om. Först i samband med 1952 års kommunreform där 2501 kommuner blev till 1037 och därefter i och med 1971 års kommunreform då antalet reducerades ytterligare. År 1974 fanns totalt 282 kommuner i Sverige (Hedenborg & Kvarnström 2013). Som ett svar på samhällets genomgripande omstrukturering förändras också skolan under denna period i en mer enhetlig riktning, samtidigt som den nu i större utsträckning än tidigare öppnar upp mot omvärlden (Román *et al.* 2015). Det är till exempel efter andra världskrigets slut som engelskan införs som första främmande språk i skolan och skapar förutsättningar för vad som kommit att beskrivas som en tilltagande "anglifiering" av det svenska samhället (Gunnarsson 2010). Först införs engelska på försök i några skolor år 1939 för att sedan införas i hela landet efter regeringsbeslut år 1946. 1946 års skolkommision med Ecklesiastikminister Tage Erlander som ordförande drev sedan frågan vidare och föreslog i ett betänkande år 1948 att engelskan fortsättningsvis skulle utgöra ett av skolans obligatoriska ämne, vilket sedan också fastslogs i 1950 års riksdagsbeslut (Richardson 2004).

Under 1970- och 1980-talen kom dock idén om en enhetlig svensk välfärdsmodell att utmanas allt mer, inte minst från internationella organisationer som till exempel The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (Wahlström 2009). Det hade vuxit fram en allt starkare misstro hos befolkningen angående statens möjligheter att styra samhällets utveckling med politiska maktmedel och krav restes från både höger- och vänsterpolitiker om att istället överföra beslutsförmåga kring utformningen av den offentliga sektorn till tjänstemän och professionella (Jarl 2012). Folkhemstanken som tidigare ansetts symbolisera stabilitet och trygghet kom alltmer att betraktas som förlegad och otidsenlig. Som svar på ökade krav att decentralisera beslutsförmåga inom den offentliga sektorn genomfördes tre stora reformer på skolområdet under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Det handlade om kommunaliseringen av lärar- och skolledartjänsterna, ett förändrat statsbidragssystem samt

införandet av målstyrning, vilka kan förstås utgöra grundelement i kommunaliseringsprocessen av skolan (Wahlström 2009, Jarl 2012). Något förenklat kan man säga att reformerna bidrog till att kommunernas roll som utbildningsaktörer förändrades från att framförallt ha handlat om att utföra detaljerade politiska beslut fattade på central nivå, till att ansvara för såväl planering, organisering som finansiering av utbildningsverksamhet. Kommunerna fick även ett nytt ansvar inför staten vad gällde skolornas resultat (Quennerstedt 2006, Jarl 2012).

Förskjutningen av beslutsmakt skedde dock inte enbart i riktning från en central nationell nivå ut till landets kommuner, utan innebar också ett successivt ökat intresse från transnationella aktörer som The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), The European Union (EU) och OECD att koordinera nationell politik, inte minst som ett utslag av att utbildning alltmer kom att kopplas samman med ekonomisk tillväxt och en framväxande kunskapsekonomi (Nordin 2012). För skolans del, som formellt sett är ett nationellt politikområde, innebar utvecklingen att nya policyfält växte fram på transnationell nivå, uppbyggda kring så kallade ”mjuka styrningsteknologier” såsom mål, riktlinjer och olika jämförande praktiker vilka möjliggjorde för transnationella aktörer att utöva en indirekt styrning på distans (Ball 1998, Lawn & Grek 2012).

Även om skolan i någon mån alltid kan sägas ha haft internationella angoringspunkter så markerar perioden efter andra världskrigets slut början på en period av intensifierad internationalisering² vad gäller både skolans innehållsliga aspekter och dess styrning (Lundahl 2007, Pettersson 2008, Waldow 2008, Grek & Lawn 2009, Sundberg & Wahlström 2012, Nordin & Sundberg red. 2014). Denna internationalisering av utbildningsområdet har inom den nyinstitutionella utbildningspolicyforskningen studerats i termer av ”globala världsmodeller” och/eller ”världsomspännande diskurser” vilka ansetts bidra till en ökad likriktning av nationella utbildningssystem (jfr Meyer & Ramirez 2002). Under senare år har såväl utbildningspolicyforskningen som den mer transnationellt orienterade läroplansteoretiska forskningen dock kommit att betona vikten av att anlägga mer dynamiska perspektiv på dessa processer (t ex Lingard & Ozga 2007, Andersson-Levitt 2008, Nordin 2012). Istället för att enbart diskutera skolans internationalisering i termer av global likriktning ses den då snarare som en process som tar form i mötet mellan de krav som de framväxande transnationella policyfälten ställer upp och den nationella arenans specifika historiska, kulturella och politiska villkor. Brenner (2004) nyanserar förståelsen av internationaliseringsprocesser ytterligare genom att visa på hur det även kan förekomma skillnader inom nationer, mellan till exempel landsbygd och storstäder. Hur

denna internationaliseringsprocess kommer till konkret uttryck och hanteras på lokal nivå är dock fortfarande ett relativt utforskat område. Detta trots att den lokala arenan till följd av decentraliseringsreformerna fått en allt viktigare roll vad gäller såväl skolans formella styrning som dess innehållsliga utformning. Föreliggande text knyter an till den framväxande utbildningspolicyforskning och transnationellt orienterade läroplansteoretiska forskning som studerar hur policy importeras, exporteras, tolkas och omtolkas i rörelse mellan olika kontexter. Men medan den mottagande kontexten vanligtvis utgörs av nationen/nationalstaten bidrar denna studie med en mer nyanserad bild av hur dessa processer ser ut på kommunal nivå.

Syftet med föreliggande studie³ är därför att genom en historisk jämförelse av två kommuner (Tierp och Stockholm), som kan sägas utgöra varandra motsatser, bidra till en ökad kunskap kring skolans internationalisering utifrån ett kommunalpolitiskt perspektiv, samt synliggöra eventuella skillnader och/eller likheter vad gäller skolans internationalisering och de lokala förutsättningarnas betydelse för densamma. De vägledande frågorna har varit hur internationella influenser och utbyten hanteras och/eller initieras på kommunal nivå samt vilken betydelse den lokala arenans specifika villkor har för dessa processer?

I följande avsnitt presenteras studiens utgångspunkter samt ges en kort presentation av de båda studerade kommunerna. Därefter följer en i huvudsak deskriptiv framställning av kommunernas internationaliseringsinsatser på skolans område, vilka därefter avslutningsvis diskuteras och problematiseras i relation till varandra utifrån studiens utgångspunkter.

Studiens utgångspunkter

Studien tar sin teoretiska utgångspunkt i en läroplansteoretisk tradition (Dahllöf 1967, Lundgren 1972, 1979, Englund 1986, 2005) som betonar vikten av att studera utbildning inom ramen för dess socio-historiska kontext, vilken inbegriper såväl skolpolitik, skoladministration som skolpraktik. Denna kontext förstås i föreliggande studie som samtidigt lokal, nationell och transnationell och knyter an till en växande läroplansteoretisk forskning där svensk skola och skolpolitik problematiseras i relation till transnationella arenor och aktörer (t ex Pettersson 2008, Nordin 2012, Sundberg & Wahlström 2012, Forsberg & Román 2014). Genom att anlägga ett kommunalpolitiskt perspektiv, där dokumentationen av kommunal skolpraktik beforskas inom ramen för denna vidgade socio-historiska kontext utmanar

föreliggande studie såväl förenklade läroplansteoretiska antaganden om ett enhetligt svenskt utbildningssystem som nyinstitutionella föreställningar om globala policyfälts enhetligt konvergerande effekt på nationella utbildningssystem. Grundantagandet här är istället att såväl decentraliserande som centraliserande praktiker lever sida vid sida på den lokala nivån och att dessa samtidigt har angränsningspunkter till både kommunala, nationella och transnationella arenor (jfr Englund 2012, Nordin 2014). Genom att utgå från ett kommunalpolitiskt perspektiv på skolans internationalisering möjliggörs sålunda en analys av hur skolans internationalisering ser ut i den lokala praktikens hela komplexitet, ett perspektiv som till stor del saknats, både när det gäller studiet av skolans styrning mer generellt (Jarl 2012) och det mer specifika studiet av skolans internationalisering (Ringarp *et al.* 2015, Román *et al.* 2015). Román (2011, 2013a, 2013b, 2014) har dock genomfört fyra historiska studier av den kommunala skolpolitiken i Stockholm som berör skolans internationalisering vilka kan betraktas som förarbeten till föreliggande studie och som detta arbete bygger vidare på. Román (2014) identifierar ”språkundervisning”, ”invandrarundervisning”, ”studieresor, konferenser och internationella utbyten” samt ”utbildningsprogram med internationell profil” som den kommunalpolitiska arenans huvudsakliga internationaliseringsområden vilka i skiftande grad lyfts fram som resurser och/eller belastningar för kommunerna. Dessa områden utgör studiens analytiska kategorier under vilka det empiriska materialet samlats och analyserats och är även vägledande för textens framställning. Språkundervisning syftar här på främmande språk inom grundskola och gymnasium medan invandrarundervisning syftar på svenska för invandrare (sfi). Studieresor, konferenser och internationella utbyten kan handla om konferensbesök utomlands eller utländska gäster på besök samt olika former av elevutbyten. Utbildningsprogram med internationell profil avser slutligen program med särskild språklig och/eller geografisk profilering. Det är med andra ord internationaliseringens kommunala konkretisering snarare än dess mer övergripande diskurser och logiker som analyseras i föreliggande studie. Román (2014) visar vidare på hur den kommunalpolitiska styrningen av skolan kan förstås sammansatt av dels ett administrativt uppdrag och dels ett pedagogiskt uppdrag. Det administrativa uppdraget förstås här handla om den nödvändiga infrastrukturen kring den pedagogiska verksamheten som byggnadsfrågor, personalfrågor och olika stödfunktioner och det pedagogiska uppdraget om ett aktivt deltagande i utvecklandet av den pedagogiska verksamheten. Två logiker som tillsammans bildar det spänningsfält inom vilket de båda kommunernas internationaliseringsprocesser diskuteras i textens avslutande och mer problematiserande diskussion.

Den historiska jämförelsen utgår från en genomgång av, i Tierps fall samtliga skolstyrelse- och utbildningsnämndsprotokoll⁴ 1950-2000 och i Stockholms fall av en genomgång av samtliga årsberättelser mellan åren 1958-1981, Stockholms skolstyrelses protokoll från 1988 och Arbetsmarknads- och Utbildningsnämndens protokoll från 1998. Utöver dessa har även bilagor, kommunala strategidokument, hemsidor och sekundärlitteratur använts som underlag. De jämförda materialen befinner sig sålunda i stor utsträckning på olika abstraktionsnivåer där årsberättelsernas återgivning med nödvändighet blir mer övergripande än skolstyrelseprotokollen. Årsberättelser kan till sin karaktär förstås som officiella kondenserade berättelser där ideologisk maktkamp och positionering till stor del utelämnats för en enhetlig framställning medan skolstyrelseprotokollen från Tierp ger en något mer nyanserad bild av de olika och ibland problematiska överväganden som kommunens politiker har att ta ställning till. Trots att materialet befinner sig på olika abstraktionsnivåer, och i Stockholms fall inte är kronologiskt heltäckande, möjliggör det en jämförelse av hur två vitt skilda kommuner ser på och hanterar sitt kommunalpolitiska uppdrag i relation till skolans internationalisering. I de officiella kommunala berättelserna ges inte bara en bild av vad som görs rent konkret utan även av kommunernas självbild och ambition på det utbildningspolitiska området av vikt för denna studie. Den historiska avgränsningen grundar sig i ett intresse att ta reda på hur kommuner förstått sin egen roll och handlat utifrån den när det gäller skolans internationalisering under en reformintensiv period med dels övergången från parallellskolesystemet till enhets-skolan och dels från ett statligt till ett kommunalt huvudansvar för skolan. Avgränsningen har också att göra med begränsningar i den systematiska dokumentationen av skolstyrelseprotokoll och liknande dokument under slutet av den studerade perioden samtidigt som de internationella utbytina och influenserna ökar kraftigt vilket försvårar systematisk genomgång och överblick.

Studiens upplägg utgår från principen om ”maximum variation” (Patton 2014) vilket innebär att så stor variation som möjligt eftersträvas mellan de utvalda studieobjekten. Genom att eftersträva maximal variation möjliggörs en detaljerad beskrivning av studieobjektens särart samt en analys av såväl enhetliga som motstridiga teman inom och mellan studieobjekten. Tierp⁵ och Stockholm är sålunda valda för att de representerar två helt olika typer av kommuner vad gäller storlek, läge och utbildningsresurser, vilket skapar goda förutsättningar för att nå en ökad förståelse för de lokala förutsättningarnas betydelse för hur skolans internationalisering utformas och hanteras på lokal nivå. I Stockholms kommun bor det 2012 897.000 innevånare på 187 km² medan det på Tierps kommuns 1548 km² endast bor 20.144

innevånare. Stockholm har sedan mitten av 1800-talet upplevt en stor befolkningsökning, med undantag för perioden 1960–1990 som innebar en viss nedgång. Stockholm har haft såväl socialdemokratisk som borgerlig majoritet i kommunfullmäktige och under lång tid haft en befolkning vars utbildningsnivå legat över genomsnittet i landet. Kommunen har attraherat en rad större industrier varav många inom den högteknologiska sektorn. Tierp som är en glesbefolkad kommun tio mil norr om Uppsala har å sin sida haft en konstant befolkningsmängd sedan 1960-talet och kommunen har styrts av en socialdemokratisk majoritet. Vid sidan av tillverkningsindustrin har också lantbruket utgjort en viktig näring i kommunen. I Tierp ligger den generella utbildningsnivån under det svenska genomsnittet men kommunen har samtidigt en betydligt jämnare socio-ekonomisk fördelning än Stockholm (Román *et al.* 2015). Det är med andra ord två helt olika kommuner vars internationaliseringsprocesser jämförs nedan. Framställningen är uppbyggd så att den första rubriken under respektive internationaliseringskategori gäller Tierps kommun och den andra Stockholm.

Språkundervisning⁶

Säkerställande av ett språkligt basutbud

I Tierps köping väcktes frågan om att införa engelska i folkskolans undervisningsplan som första främmande språk vid folkskolestyrelsens sammanträde i november 1950. Styrelsen ansåg dock att den behövde mer information i frågan innan den kunde fatta beslut varför ärendet bordlades. Efter att kort därefter tagit del av Skolöverstyrelsens erfarenheter av sådan undervisning ansåg sig styrelsen ha tillräckligt med information för att i april 1951 fatta beslut om att införa engelska i årskurs 5 omfattande fyra timmar i veckan med början höstterminen samma år (Tierps köpings folkskolestyrelse § 2, 2/4 1951). Timmarna skulle i huvudsak tas från ämnena modersmålsundervisning och teckning. Kort därefter följde även övriga grannkommuner efter. I Hållnäs påbörjades diskussionerna om att införa engelska i åk 5–7 år 1952. Men istället för att som Tierps köping vända sig till Skolöverstyrelsen så remitterade Hållnäs folkskolestyrelse frågan till lärarkåren som på våren året därpå återkom med en utredning som presenterades för folkskolestyrelsen av distriktsöverläraren där kåren ställde sig positiv till förslaget. Med utgångspunkt i lärarkårens utredning infördes så engelska med början läsåret 1953/54, först i åk 5–6 och kort därefter även i åk 7 (Hållnäs folkskolestyrelse § 56, 14/4 1953). I Österlövsta

påbörjades undervisning i engelska läsåret 1953/54 men då endast i åk 5. En gemensam utmaning för Tierpsområdets kommuner var bristen på kvalificerade lärare som kunde hålla i undervisningen vilket gjorde att engelskundervisningen inte kunde säkerställas vid alla skolor. För att kompensera bristen på kvalificerade lärare öppnades under mitten av 50-talet upp för att ta hjälp av radiotjänsts erbjudande om radio- och korrespondensundervisning i engelska vilken skulle kunna skötas även av obehöriga lärare. Responserna varierade dock mellan de olika kommunerna. Medan Hållnäs lärarkår gjorde klart att de inte ansåg sig kunna bedriva radioengelska på ett tillfredsställande sätt så beslöt Västland att direkt vid införandet av engelska i åk 5 läsåret 1954/55 ta hjälp av radioengelskan. Så småningom vann dock radioengelskan mark och kom att erbjudas som frivillig resurs även på skolor där behöriga lärare fanns att tillgå. Utöver användandet av radioengelska anordnade även Länskolnämnden i mitten av 1960-talet, på initiativ av fortbildningskonsulenten i engelska Arne Häll, kvällskurser i nybörjarengelska för den då nyligen införda grundskolans åk 4 eller motsvarande inom folkskolan (Vendels skolstyrelse §51, 9/4 1964). Bristen på behöriga lärare i engelska accentueras sedan ytterligare i samband med införandet av Lgr 69 där engelskundervisningen införs i åk 3. Länskolnämndens behörighetsgivande kurser (JET) avsedda att säkerställa tillgången på behöriga lärare i åk 3 förmår inte heller de fullt ut lösa problemet. Även under den resterande studerade perioden är de språkorienterade utmaningarna i Tierp till stor del fokuserade på att säkerställa ett språkligt basutbud med behöriga lärare i engelska tyska och franska.

Språkliga försök

För Stockholms del är tillgången på behöriga lärare i engelska under 1950-talet och framåt inget problem. Inte heller tyskan eller franskan vållar några större problem vad gäller tillgången till behöriga lärare. Språkundervisningen i Stockholms kommun präglas istället av en högre grad av försöks- och utvecklingsverksamhet. När till exempel engelskan infördes i mellanstadiet i samband med Lgr 62 så anordnades kurser i engelskundervisningens metodik. Dessa kurser behandlade momenten ”den samlade undervisningens, gruppundervisningens och grupparbetets metodik samt studieteknik”.

Dessa kurser var en del i ett omfattande lärarutbildningsprogram som totalt omfattade 400 kurser mellan åren 1954-1964 (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang nr 40, 1965, s 22). Det fanns med andra ord en utvecklad fortbildningsverksamhet som möjliggjorde

för Stockholm att rusta sina lärare för att möta utmaningarna från de omfattande reformerna på skolans område. Till följd av de stora skolreformerna så inrättas den 1:e juni 1967 även ett Pedagogiskt centrum för pedagogiskt utvecklingsarbete i Stockholm som kom att få stor betydelse för lärarnas utveckling av sin undervisning, så även språkundervisningen (Stockholms skoldirektionsårsberättelse, bihang nr 31, 1967, s 73). Centrat gav även ut en egen rapportserie kallad ”Pedagogiskt utvecklingsarbete vid Stockholms skolor”.

Som ett exempel på Stockholms initiativförmåga kan nämnas försöksverksamheten med Kinesiska som C-språk vid de treåriga linjerna på Skanstulls gymnasium. Enligt skoldirektionen själv den enda schemalagda undervisningen i kinesiska på gymnasial nivå i Europa vid den tiden. Intresset var stort redan från start och 21 elever deltog i den första omgången 1971/72. Undervisningen omfattade 4 timmar i veckan och leddes av adjunkt Cecilia Lindqvist som till följd av brist på undervisningsmaterial själv var med och tog fram material om bland annat kinesisk musik och kinesisk mat och matvanor (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang 31, 1972, s 18).

Invandrarundervisning

Finsk arbetskraftsinvandring

Under perioden 1960-1980 ökade befolkningmängden i Tierps tätort från 3065 till 5350⁷. Även de omkringliggande bruksorterna upplevde en positiv befolkningsutveckling under denna period. Den finska arbetskraftsinvandringen var en bidragande orsak till denna utveckling. Det ökade antalet finskspråkiga familjer kom snart också att bli en återkommande punkt på skolstyrelsernas dagordningar. Till en början mer som notiser kring spridda grupper av nyanlända, men efterhand alltmer som en fråga av organisatorisk betydelse. I början av 1970-talet hade den finstalande befolkningen blivit så stor att problemen med kommunikationen mellan skolan och de finstalande hemmen började uppmärksammas. Styrelsen för Västlands föräldraförening Hem och Skola lämnade i maj 1970 in en ansökan till skolstyrelsen om att all information från skolan till hemmen också skulle finnas översatt till finska, vilket också beslöts (Västlands skolstyrelse §69 6/2 1970). I Västland anställdes år 1971 så den första läraren med särskilt ansvar för de finska barnen. Såväl Skolöverstyrelsen som Länskolnämnden drev också aktivt frågan om att de finska barnens skolsituation i början av 1970-talet genom att kontinuerligt skicka ut PM i frågan, anordna konferenser samt informera om läromedel.

Flera av Tierps kommuner intog dock en relativt avvaktande hållning och i en förfrågan från Länskolnämnden till Vendels kommun framkommer att det i kommunen under läsåret 1972/73 inte fanns några tvåspråkiga invandrarlärare och att det inte heller bedrivits någon undervisning i hemspråket (Vendels skolstyrelse 37, 19/10 1972). Vendels kommun såg inte som troligt att någon hemspråksundervisning skulle kunna genomföras under läsåret 1973/74 heller. Vad gäller Vendels kommun så lämnas också oftast ärendena kring Länskolnämndens och Skolöverstyrelsens konferenser och kurser utan åtgärd i vad som kan liknas vid ett tyst motstånd. I samband med kommunsammanslagningen år 1974 kommer nya påtryckningar om att iordningställa undervisning för invandrabarn i svenska och finska, denna gång från Finska föreningen i Söderfors. De hade sänt en förteckning över de elever som önskade delta i undervisning på finska. Påtryckningen fick önskad effekt och Tierps skolstyrelse beslöt att uppdra åt rektorerna Haellquist och Linna att organisera den efterfrågade undervisningen i finska. Även om det sedan under 1990-talet kom att ordnas med så kallade flyktingskolor för nya grupper av invandrare i till exempel Hållnäs och Karlholm, så utgör den finska invandringen huvudspåret i Tierps kommun när det gäller invandrarundervisning.

En mångfacetterad invandring med ojämn fördelning

I Stockholm syns också den finska arbetskraftsinvandringen men då som ett inslag i en mer mångfacetterad bild av invandrande grupper. Stockholms ambition var att tillgodose invandrarelevernas behov av undervisning i såväl svenska som deras modersmål. Modersmålsundervisningen var först centraliserad till Mariaskolan men byggdes ut hösten 1971 med verksamhet i både Skärholmen och Tensta dit stora grupper av invandrare flyttade. Det fanns tidigt en ambition från Skoldirektionen att invandrareleverna skulle känna sig hemma, och som de uttryckte det, vara lika populära och omtyckta som de svenska eleverna (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang nr 31, 1972, s 26). Då tidningarna antytt att invandrabarnen var mindre populära än de svenskfödda barnen gavs forskningsassistent Hilda Kernell från Pedagogiskt Centrum år 1971 i uppdrag att genomföra ett sociometriskt test för att se om det fanns grund för ett sådant påstående. I hennes rapport ”Invandrarelever på högstadiet” slog hon fast att det initialt kunde finnas skillnader i popularitet till de svenska elevernas fördel, men att det efter en termins skolgång inte längre gick att se några sådana skillnader, vilket hon menar kunde förklaras med invandrarelevernas ökade språkkunskaper. Antalet

invandrarelever ökade sedan snabbt i Stockholm och uppgick 1976/77 till 12 % av det totala elevantalet vilket innebar 6141 stycken, av vilka 3476 deltog i hemspråksundervisning, 2133 i stödundervisning i svenska och 1393 gick i gymnasieskolan. År 1980 hade andelen invandrarelever ökat ytterligare till 16 % av det totala elevantalet i grundskolan. Särskilda hemspråksklasser hade då inrättats som bedrev undervisning på engelska, arabiska, finska, serbokroatiska, turkiska, spanska och grekiska. Här börjar också Stockholms skolstyrelse ge uttryck för problem med att kunna tillgodose de ökade lokalbehoven samt uppmärksamma en begynnande segregation till följd av att de invandrande familjerna främst koncentrerades till Stockholms nyare förorter (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang nr 31, 1980, s 24). Att den ojämna fördelningen i Stockholm levde vidare visar bland annat Arbetsmarknads- och utbildningsnämndens redogörelse för sfi-undervisningen hösten år 1997 där det konstaterades att Katarina/Sofia stadsdel hade 67 elever på de tre sfi-skolorna⁸ samt nio elever på grundläggande nivå, att jämföra med Skärholmen som vid samma tidpunkt hade 282 elever på sfi-skolorna och 210 elever på grundläggande nivå. Stockholm har alltså en stor och heterogen invandring under den studerade perioden som fördelas ojämnt mellan kommunens olika bostadsområden. Att genom olika former av arbetsmarknads- och utbildningsinsatser försöka överbrygga dessa klyftor blir därför fortsättningsvis en återkommande punkt på nämndsmötena.

Studieresor, konferenser och internationella utbyten

Sporadiska internationella inslag

För Tierps del är det i början av 1960-talet som det går att se en ökad öppenhet gentemot omvärlden. Det handlar då främst om utställningar, konserter eller filmvisningar av missionsarbete i Afrika på initiativ från kyrkan eller det lokala föreningslivet. För kyrkornas del inte sällan i kombination med information om deras verksamhet och/eller någon bibelberättelse. De nordiska utblickarna är få och information kring de nordiska skolmötena lämnas oftast utan åtgärd av kommunernas skolstyrelser. Först 1971 dyker ett ärende upp om skolresa utomlands. Det är en nionde klass i Vendels kommun som ansöker om ekonomiskt bidrag för en resa till England som beräknades kosta 550 kr per elev. Skolstyrelsen ställer sig positiv till ansökan och beslutar att det gängse bidraget till skolresor om 25 kr ska dubblas till 50 kr per elev (Vendels skolstyrelse § 87, 8/6 1971). Även om ansökningar om bidrag för att

delta i konferenser eller åka på klassresa utomlands sedan blir ett återkommande inslag vid Skolstyrelsens sammanträden så handlar det under den studerade perioden endast om ett fåtal ärenden per år och då ofta i samråd med lokala aktörer.

Marknadsförare av det svenska skolsystemet

För Stockholms del utgör inslaget av internationella besökare en central del av verksamheten under den studerade perioden. Stockholm intar tidigt en ledande roll i arbetet mot en mer enhetlig skolform bortom parallellskolesystemet och när grundskolereformen genomförs år 1962 togs tidigt initiativ till pedagogisk försöksverksamhet. År 1963 gjordes Eiraskolan om till en så kallad "auskultationsskola" där den nya läroplanens intentioner skulle omsättas i pedagogisk praktik på ett sätt som också möjliggjorde för besökare att komma och studera detta arbete på plats. Eiraskolan kom på så sätt att utgöra en viktig del i den tidiga marknadsföringen av det nya svenska skolsystemet såväl nationellt som internationellt (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang nr 31, 1967, s 66). Till en början handlade det framförallt om besökare från övriga landet men inslaget av internationella besökare ökade också succesivt. Läsåret 1965/66 genomfördes ca 100 auskultationstillfällen varav flera med internationella gäster. Efterhand växte det internationella intresset för den svenska skolan sig så stort att Stockholms centrala skolförvaltning började utforma särskilda besöksprogram där såväl enskilda skolor som förvaltningens olika enheter gjordes tillgängliga för besökare. Besöksantalet växte sedan stadigt fram till år 1974 då det nådde sin kulmen med 1381 besökare med detaljerade besöksprogram (Stockholms skoldirektionsårsberättelse, bihang nr 31, 1975, s 2)⁹. Även om intresset fortsatt var stort börjar sedan besöksantalet att successivt minska för varje år och hade år 1980 halverats till 729 besök. Nämnas kan också att Stockholm under perioden var mycket aktiv i de nordiska samarbetsforum som anordnades för såväl skolledare som lärare och skolpolitiker.

Något förenklat kan man säga att det under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet sedan sker en gradvis tyngdpunktsförskjutning. Från att under perioden 1950–1970 ha varit en betydelsefull och internationell "långivare" (lender) inom utbildningsområdet med bland andra Torsten Husén som en viktig aktör börjar Sverige sedan inta en alltmer passiv hållning där inspirationen mer ensidigt söks utanför landets gränser. I Storbritannien hade under en period pågått ett arbete med att omstrukturera den offentliga sektorn utifrån mer marknadsmässiga principer som sedan skulle komma att gå under

beteckningen "New Public Management" (NPM). Så småningom kom OECD att spela en allt viktigare roll som en transnationell "entreprenör" i att marknadsföra och genomdriva en marknadsorienterad styrningslogik inom den offentliga sektorn Wahlström 2009). I Sverige kan Utredningen om skolans inre arbete (SIA-utredningen) som kom i slutet av 1970-talet och lanseringen av läroplanen Lgr 80 ses som tidiga nationella uttryck för en sådan internationell rörelse mot en mer decentraliserad skola. För Stockholms del genomfördes ett omfattande arbete med att utarbeta en organisatorisk struktur och pedagogiska arbetsformer som kunde svara upp mot intentionerna i Lgr 80. Skolförvaltningen anordnade också en rad olika kurser och konferenser. Den satsning som Skolförvaltningen särskilt framhåller är de veckoslutskurser på temat "Öppen skola – öppet samhälle" som rektor Henry Pluckrose från Prior Weston School i London höll för Stockholms låg- och mellanstadielärare samt skolledare. Henry förmedlade där erfarenheter från sin skolas arbete med att samverka med det omgivande samhället. Han berättade också om hur barnen delades in i syskongrupper och hur lärarna arbetade i arbetslag (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang nr 31, 1981, s 16). Detta som ett exempel för att visa på hur Stockholms skolförvaltning i samband med utbildningsområdets omstrukturering nu alltmer intar rollen som "låntagare" (borrower) av utbildningspolicy. Som låntagare av utbildningspolicy uppvisar Stockholm dock en medvetenhet kring den internationella utvecklingen i stort och hämtar sin inspiration från det land vars idéer om styrningen av den offentliga sektorn skulle komma att få stort internationellt genomslag.

Utbildningsprogram med internationell profil

Obefintlig internationell profilering

För Tierps del är det svårt att se att kommunen genomför några större internationaliseringsinsatser vad gäller utbildningsutbudet under den studerade perioden. De gymnasiala utbildningarna i Tierp präglas till stor del av relevans gentemot den lokala arbetsmarknaden. Lidegran (2004) har visat att elever i Tierp som önskar ett bredare utbud av utbildningar istället söker sig till den relativt närbelägna universitetsstaden Uppsala.

Strategiska utbildningssatsningar för internationell konkurrenskraft

I Stockholm ser utvecklingen radikalt annorlunda ut. Där fanns år 1950 redan flera privata skolor med internationell profil som till exempel Tyska skolan och Franska skolan med rötter tillbaka till 1600-talet respektive 1800-talet. Där fanns även flera skolor som startats upp vid andra världskrigets slut som den judiska Hillelskolan och Estniska skolan.

I den kommunala skolan påbörjades läsåret 1973/74 försöksverksamhet vid gymnasieskolan Norra real med en engelskspråkig linje (Stockholms skoldirektions årsberättelse, bihang nr 31, 1974, s 11). Försöket föll väl ut och fortsatte ända fram tills programmet flyttades över till Kungsholmens gymnasium 1987. Försöket vid Norra Real kan ses som ett första steg mot det som senare skulle komma att utvecklas till ett så kallat International Baccalaureate program och där Kungsholmens gymnasium tidigt var en ledande utbildningsaktör med egen internationell sektion. Ett annat exempel på ett gymnasium med internationell profil är Frans Schartau gymnasiet som 1992/93 startade en lokal EU-gren inom det samhällsvetenskapliga programmet, ett individuellt val med fördjupning i språk och Europakunskap. Dessa program med internationell profilering erbjöd också stora möjligheter till internationella erfarenheter vilket för Frans Schartau gymnasiets del innebar en tre veckor lång praktikperiod under det tredje året. Kostnad för resa och inkvartering skulle dock inledningsvis studenterna själva bekosta vilket år 1997 ledde till skarp kritik från Skolverket.

Stockholms kommun är med andra ord tidigt ute med att organisera utbildningar med internationell profil som ett led i att positionera sig som en internationell aktör. I samband med friskolereformen år 1992 blir utbildningsalternativen med internationell profil i Stockholmsregionen än fler och skulle kräva ett eget studium varför det endast nämns här för att underbygga textens argumentation om ett stadigt växande utbud av utbildningsalternativ med internationell profil i Stockholm.

Avslutande diskussion

Trots att studiens empiriska material befinner sig på olika abstraktionsnivåer och i Stockholms fall inte är heltäckande så visar den historiska jämförelsen av Tierp och Stockholm på en gemensam och tilltagande internationaliseringsprocess som tar fart efter andra världskrigets slut. Men trots en omfattande samhällelig omstrukturering med ökad internationalisering som följd visar föreliggande studie att båda kommunerna

samtidigt uppvisar en hög grad av integritet gentemot den statliga nivån, både inom ramen för 1950- och 60-talens centraliserade skolorganisation och under 1980- och 90-talens alltmer decentraliserade dito. Hur kommunernas internationaliseringsprocesser kommer till konkret uttryck skiljer sig dock avsevärt åt till följd av ekonomi, demografi och upparbetad infrastruktur inom skolområdet. I studiens resultat är det framförallt två sätt att närma sig internationalisering på kommunal nivå som framträder, det ena är att se det som en utmaning som belastar kommunens befintliga resurser, och det andra att se det som en resurs i sig som också tillför värden till kommunen. Båda dessa aspekter återfinns hos de båda studerade kommunerna, men de tar sig olika uttryck såväl inom som mellan kommunerna över tid vilket diskuteras vidare här nedan.

Skolans internationalisering som kommunalpolitisk utmaning

Det är tydligt att den tilltagande internationaliseringen ställer ökade krav på såväl kommunernas administrativa förmåga som deras ambition att utveckla den pedagogiska verksamheten. För Tierps del handlar utmaningen i första hand om att nå upp till en centralt påbjuden miniminivå när det gäller att kunna erbjuda kvalificerad språkundervisning och/eller att tillhandahålla lokaler, lärare och material för undervisning av invandrabarn. Tierp intar länge en ganska avvaktande hållning till dessa frågor i vad som skulle kunna liknas vid ett ”tyst motstånd”. Det är först efter återkommande påtryckningar från Länskolnämnden och Skolöverstyrelsen som kommunen blir mer aktiv. Den integritet som Tierp uppvisar kan förstås som ett uttryck för ett realpolitiskt förhållningssätt på lokal nivå gentemot centrala initiativ vilka innebär ökad arbetsbelastning och ökade kostnader för en kommun med stagnerande befolkningsökning och en vikande industri.

Även för Stockholms del innebär den tilltagande internationaliseringen en rad utmaningar, men till skillnad från Tierp finns där en god tillgång på både utbildade lärare, lokaler samt en omfattande utbildningspolitisk infrastruktur (jfr Román *et al.* 2015). I Stockholm finns även ett upparbetat självförtroende när det gäller att ta egna initiativ för att möta det omgivande samhällets utmaningar. 1950-talets försöksverksamhet inför grundskolans bildande, införandet av engelskspråkiga klasser i gymnasiet under 70-talet och 90-talets utbyggnad av utbildningsprogram med internationella inriktningar är exempel på Stockholms initiativförmåga. Studiens resultat ligger

därmed i linje med Brenners (2004) argumentation om att den tilltagande internationaliserings konkretisering ser radikalt annorlunda ut mellan stad och landsbygd. Vad föreliggande studie visar på är också hur dessa skillnader kan förstås som utslag av den lokala arenans resurser och hur dessa avgör i vilken utsträckning och på vilka sätt internationaliserings utmaningar hanteras såväl administrativt som i det pedagogiska utvecklingsarbetet.

Skolans internationalisering som kommunalpolitisk resurs

För Tierps del är det tydligt att internationaliseringsprocessen till stor del stannar vid att ses som en utmaning inför vilken de befintliga resurserna inte räcker till. I samband med att frågan om skolans internationalisering under 1980-talet alltmer kopplas samman med frågor om ökad internationell konkurrens i en framväxande kunskapsekonomi (jfr Grek & Lawn 2009, Nordin 2012, 2014) så blir det samtidigt en alltmer frånvarande fråga på den kommunalpolitiska dagordningen. De elever som önskar en mer internationellt profilerad utbildning hänvisas istället till Uppsala medan kommunens eget utbildningsutbud får en allt tydligare anpassning till det lokala näringslivets behov (Lidegran 2004).

När det gäller Stockholm så kopplas frågan om internationalisering tidigt samman med internationell attraktionskraft. Staden utgör framförallt under 1960- och 70-talen ansiktet utåt när det gäller att marknadsföra det svenska utbildningssystemet. Medan internationaliseringsprocessen i Tierp till stor del stannar vid att ses som en svärmästrad utmaning så ses den i Stockholm samtidigt som en av kommunens viktigaste resurser. Stockholm intar vidare en aktiv roll i det internationella samfundet och deltar på eget initiativ i de samarbetsforum som erbjuds. I likhet med Tierp uppvisar Stockholm en hög grad av integritet gentemot den statliga nivån under hela den studerade perioden. Men till skillnad från Tierp så tar den i Stockholm sig uttryck genom ett mer medvetet och strategiskt internationaliseringsarbete som också får efterverkningar på nationell nivå. För Stockholms del kopplas alltså skolans internationalisering tidigt samman med frågor om internationell konkurrenskraft.

Olika världar av internationalisering

Resultatet i föreliggande studie visar alltså på skolans internationalisering som en mångfacetterad process med tydliga lokala förtecken och bidrar på så sätt till att luckra upp vad Thomson (2006) talar om

som läroplansteorins metodologiska nationalism där utbildningsystem i allt väsentligt betraktats som nationella institutioner oberoende av internationella influenser. Studien visar också empiriskt hur olika ”det internationella” manifesterar sig eller undanskymts i sub-nationella kontexter och utmanar därmed också nyinstitutionella föreställningar om en global likriktning av utbildningsområdet med små möjligheter till lokal särart (jfr Meyer & Ramirez 2002). Studiens resultat bekräftar en tilltagande internationalisering från 1950-talet och framåt (jfr Grek & Lawn 2009, Nordin & Sundberg red. 2014), men visar alltså samtidigt att de lokala förutsättningar spelar en avgörande roll för i vilken utsträckning och på vilka sätt internationaliseringen kommer att betraktas som en kommunal utmaning och/eller resurs. Studiens resultat bekräftar vidare även den polarisering som Brenner (2004) pekar på mellan storstäder och landsbygd, där han beskriver storstäderna som de som framförallt förmår dra fördel av internationaliseringsprocessens många möjligheter. Det handlar då inte bara om en ökad förmåga att hantera externa initiativ utan också om en intern drivkraft att hävda sig internationellt som är tydlig i fallet Stockholm. Vad föreliggande studie visar på är att detta är en polarisering som inte bara framträder i relationen mellan stad och landsbygd utan som också framträder i en tilltagande segregation mellan storstadens olika bostadsområden.

Att anlägga ett kommunalpolitiskt perspektiv bidrar på så sätt till den mer nyanserade bild av internationaliseringens processer inom utbildningsområdet som Lingard och Ozga (2008) samt Andersson-Levitt (2008) efterlyser. De helt olika internationaliseringsprocesser som framträder i de båda kommunerna visar på det kommunalpolitiska perspektivets betydelse för att nå en ökad förståelse för hur dessa processer konkretiseras i mötet med den lokala arenans specifika förutsättningar. Ett område i behov av fortsatta empiriska studier.

Acknowledgements

Tack till FD Tine S Prøitz, Høgskolen i Buskerud og Vestfold och FD Henrik Román, Uppsala Universitet för värdefulla synpunkter på föreliggande text.

Noter

1. Den inledande historiken är en översiktlig och förenklad framställning av det omfattande reformarbete kring skolans organisering och styrning som pågick under den studerade perioden och där internationaliseringsfrågorna fanns med som ett betydelsefullt område. För en mer utförlig och problematiserande diskussion kring kommunen som part i den nationella utbildningspolitiken se till exempel Quennerstedt (2006).
2. ”Internationalisering” förstås i föreliggande studie som ett ökat inslag av fenomen inom landets gränser vilka har sitt ursprung i annat land än Sverige. Även om studiens fokus förutsätter såväl en vidare globaliseringsprocess som en uppbyggnad av transnationella fält och praktiker så används här begreppet internationalisering för att tydliggöra att föreliggande framställning fokuserar hur dessa vidare praktiker kommer till konkret uttryck inom nationens gränser snarare än en problematisering av nationsgränserna som sådana.
3. Studien är genomförd inom ramen för projektet ”Who has governed the Swedish school? Municipality, school and state during 60 years of Swedish school reforms in a world of change” finansierat av Vetenskapsrådet. Övriga medlemmar i projektet är projektledare FD Henrik Román, FD Johanna Ringarp och FD Stina Hallsén, samtliga Uppsala Universitet.
4. Här nedan ges en förteckning över de skolstyrelseprotokoll som gått igenom i Tierps fall. För respektive styrelse handlar det om cirka ett sammanträde i månaden.
 - Hållnäs folkskolestyrelse 49-58
 - Hållnäs skolstyrelse 58-72
 - Österlövsta folkskolestyrelse 52-65
 - Söderfors skolstyrelse 1964-68
 - Västland folkskolestyrelse 54-58
 - Västland skolstyrelse 59-72
 - Vendels skolstyrelse 58-72
 - Tierps köping Folkskolestyrelse 49-56
 - Tierps skolstyrelse 64-72 (låg och mellanstadium)
 - Tierps skolförbund 64-73 (högstadium)
 - Tierps skolstyrelse 74-91
 - Barn och utbildningsnämnden 1992-2000
5. Tierp bestod under perioden 1952-1974 av sju kommuner: Tierps köping, Tierps landskommun, Söderfors, Västland, Österlövsta, Hållnäs och Vendel.
6. För att underlätta läsningen av den historiska framställningen ges endast ett begränsat antal källhänvisningar till det empiriska materialet och då främst för att underbygga för studien särskilt betydelsefulla händelser och/eller som exemplifierande hänvisning till ett mer generella fenomen.
7. Statistiska Centralbyrån – Folkmängd tätorter 1960-2005. Läst den 19 februari 2015.
8. Dessa tre sfi-skolor var 1997 förlagda till Södermalm, Västertorp och Riksby.
9. Av dessa var 224 besökare från de övriga nordiska länderna, 206 från Västtyskland, 175 från USA, 112 från Holland, 111 från Japan, 82 från Öststaterna och 24 besökare kom Australien.

Referenser

- Anderson-Levitt, Kathryn, M. (2008): Globalization and curriculum. I Michael F. Connelly; Ming Fang He & JoAnn Phillion, red: *The SAGE Handbook of Curriculum and Instruction*, s 349-368. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ball, Stephen, J. (1998): Big policies/small world. An introduction to international perspectives in education policy. *Comparative Education*, 34(2), 119-130.
- Brenner, Neil (2004): *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford: Oxford University Press.
- Dahllöf, Urban (1967): *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp: Komparativa mål- och processanalyser av skolsystem*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Englund, Tomas (1986): *Curriculum as a Political Problem: Changing Educational Conceptions, with special reference to Citizenship Education*. Uppsala: Almqvist & Wiksell. Uppsala Studies in Education 25.
- Englund, Tomas (2005): *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*. Göteborg: Daidalos.
- Englund, Tomas (2012): Utbildningspolitisk monopolism – nya utmaningar för läroplansteorin. I Tomas Englund; Eva Forsberg & Daniel Sundberg, red: *Vad räknas som kunskap? Läroplansteoretiska utsikter och inblickar i lärarutbildning och skola*, s 20-38. Stockholm: Liber.
- Forsberg, Eva & Román, Henrik (2014): The art of borrowing in Swedish assessment policies: more than a matter of transnational impact. I Andreas Nordin & Daniel Sundberg, red: *Transnational Policy Flows in European Education. The Making and Governing of Knowledge in the Education Policy Field*, s 209-236. Oxford: Symposium Books.
- Grek, Sotiria & Lawn, Martin (2009). A short history of europeanizing education. *European Education*, 41(1), 32-54.
- Gunnarsson, Britt-Louise (2010): Swedish tomorrow: a product of the linguistic dominance of English? *Current Issues in Language and Society*, 7(1), 51-69.
- Hedenborg, Susanna & Kvarnström, Lars (2013). *Det svenska samhället 1720-2010. Böndernas och arbetarnas tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Jarl, Maria (2012): *Skolan och det kommunala huvudmannaskapet*. Malmö: Gleerups.
- Lawn, Martin & Grek, Sotiria (2012): *Europeanizing Education, Governing a new Policy Space*. Oxford: Symposium Books.

- Lidegran, Ida (2004): *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*. Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 34.
- Lingard, Bob & Ozga, Jenny (2007): Introduction: Reading education policy and politics. I Bob Lingard & Jenny Ozga, red: *The Routledge Falmer Reader in Education Policy and Politics*, s 1-8. London: Routledge.
- Lundahl, Lisbeth (2007): Swedish, European, global. The transformation of the Swedish welfare state. I Bob Lingard & Jenny Ozga, red: *The Routledge Falmer Reader in Education Policy and Politics*, s 117-130. London: Routledge.
- Lundgren, Ulf, P. (1972): *Frame Factors and the Teaching Process: A Contribution to Curriculum Theory and Theory on Teaching*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lundgren, Ulf, P. (1979): *Att organisera omvärlden: En introduktion till läroplansteori*. Stockholm: Liber förlag.
- Meyer, John, W. & Ramirez, Francisco O. (2002): The world institutionalization of education. I Jürgen Schriewer, red: *Discourse Formation in Comparative Education*, s 111-132. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Nordin, Andreas & Sundberg, Daniel red. (2014): *Transnational Policy-flows in European Education – the Making and Governing of Knowledge in the Education Policy Field*. Oxford: Symposium Books.
- Nordin, Andreas (2012): *Kunskapens politik – en studie av kunskapsdiskurser i svensk och europeisk utbildningspolicy*. Växjö: Linnaeus University Press. Linnaeus University Dissertation nr 97.
- Nordin, Andreas (2014): Centralisering i en tid av decentralisering – om den motsägelsefulla styrningen av skolan. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 23(2), 27-44.
- Patton, Michael Quinn (2014): *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pettersson, Daniel (2008). *International Knowledge Assessments: An Element of National Educational Steering*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala Studies in Education 120.
- Quennerstedt, Ann (2006) *Kommunen – en part i utbildningspolitiken?* Örebro: Örebro Studies in Education 12.

- Ringarp, Johanna; Hallsén, Stina; Román, Henrik & Nordin, Andreas (2015): Skolans villkor som kommunal angelägenhet under 60 år. *Vägval i skolans historia, nr 3-4*.
- Román, Henrik; Hallsén, Stina; Nordin, Andreas & Ringarp, Johanna (2015): Who governs the Swedish school? Local school policy research from a historical and transnational perspective. *Nordic Journal of Studies in Education Policy*, 1(1), 81-94.
- Román, Henrik (2011): I enhetsskolans tidevarv: Skoldebatter i fullmäktige 1950-1985.
- I Torbjörn Nilsson, red: *Stockholm blir välfärdsstad: Kommunalpolitik i huvudstaden efter 1945*. Stockholm: Stockholmia.
- Román, Henrik (2013a): I valfrihetens tidevarv – friskoledebatt i fullmäktige 1980-2010.
- I Torbjörn Nilsson, red: *Privatisering, miljö och EU i Stockholmspolitiken*, s 45-87. Stockholm: Stockholmia.
- Román, Henrik (2013b): Stockholm – friskolornas huvudstad. I Torbjörn Nilsson, red: *Privatisering, miljö och EU i Stockholmspolitiken*, s 89-119. Stockholm: Stockholmia.
- Román, Henrik (2014): *Från Folkskoleinspektion till Utbildningsförvaltning. Stockholms skoladministrativa ledning efter 1958 svensk skola i ett kommunalpolitiskt perspektiv*. Stockholm: Utbildningsförvaltningen, Stockholms stad.
- Richardson, Gunnar (2004): *Svensk utbildningshistoria. Skola och samhälle förr och nu*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundberg, Daniel & Wahlström, Ninni (2012). Standards-based curricula in a denationalised conception of education – the case of Sweden. *European Educational Research Journal*, 11(3), 342-356.
- Thomson, Patricia (2006): Policy scholarship against depoliticisation. I Jenny Ozga; Terri Seddon & Thomas S. Popkewitz, red: *World Yearbook of Education 2006. Education Research and Policy: Steering the Knowledge-Based Economy*. London: Routledge.
- Wahlström, Ninni (2009): *Mellan leverans och utbildning. Om lärande i en mål- och resultatstyrd skola*. Göteborg: Daidalos.
- Waldow, Florian (2008): *Utbildningspolitik, ekonomi och internationella utbildningstrender i Sverige 1930-2000*. Stockholm: Stockholms Universitets Förlag.